

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ

Ողջոյն, քարեր, ողջոյն կ'ուտամ սրտագին,
Ձեզ, կնիքներ, ձեռակերտներ մարդկային.
Ողջոյն, ողջոյն, ձեր խոր քնէն զարթեցէք,
Ովքեր էք, ովքեր, զարթէք պատմեցէք:

Կամ ուստի դուք, ուստի գաղթած սրբավայր
Մեռելութեան խաղաղական այս աշխարհ,
Խոր լուսութեան խորին քնոյ մէջ թաղուած՝
Դուք ողբ միայն, դուք կը սիրէք կոծ ու լաց:

Բազմադարեան բազմածնունդ աշխարհի,
Դուք նախահայր բնակիչներ էք նախնի.
Ձեր սերունդից եմ եկած այցելու,
Ողջոյն, ողջոյն, զարթէք, քարեր, ձայնատու:

Դուք անզգայ, ոչ սիրտ ունիք և ոչ սէր,
Դուք ապառաժ մի մի անխօս էք քարեր.
Բայց ձեր խորքէն նսքա մեզ հետ կը խօսին,
Որոնք երբեմն կենակիցներ մեզ էին:

Դուք միշտ նըսեմ, դուք տխրագէմ, սըրտայոյզ,
Անգութ մահուան պարծանք քարեր դուք գոռոզ.
Ո՛րչափ ողբեր, ի՜նչ ցաւագին մըրմունջներ
Լսած էք դուք ապառաժի կըտորներ:

Քանիք, աւանդ, փոխանակել ցանկացան
Ձեզ հետ իրանց կեանքն ու թաղուիլ միաբան.
Անմխիթար ձեր սնարի մօտ ընկած,
Քանիք լացին, քանիք կեանքէ տաղտըկացած:

Այստեղ լացան կոյսն ու այրին սըղաւոր,
Ձեզ այցելու որքն է եկած ուխտաւոր.
Այս մամռապատ այստեղ գլուխն ի քարին,
Սըրտաճմիկ մայրն է լացած իր սրգին:

Զիկայ ոչ մին չիկայ անցաւ ազատուած,
Առհասարակ մարդիկ այստեղ են լացած.
Այստեղ քնար, այստեղ հոգի, միտք մարդկան,
Իմաստներով քան այս քարեր բարձրացան:

Քարեր, միայն շուրջ քարեր անխօսուն,
Տարբեր տարբեր հասակ ունին չափ կանգուն,
Նոյն մարդկութիւնն՝ ինչպէս երբեմն կենդանի,
Այստեղ նոյնպէս իրեն կեանքով կ'որոշուի:

Այս քարն անկափ նոյն մի կոյտ հոգն անքար,
Կամ՝ մի աղքատ և կամ՝ մի որք է թշուառ.
Իսկ այս հսկարտ բուրգն և կոթող մահարձան
Կամ՝ մեծատուն կամ՝ զօրավար կամ՝ իշխան:

Այս բանաստեղծ՝ նորա անուան կառուցած,
Միւսն ալ մի մեծ գիտնականի նըւիրած.
Այն մեծիմաստ մարդիկ այն մեծ միտքն հանճար
Այստեղ մի կոյտ հոգ են դարձած հաւասար:

Որչափ քարեր, որչափ կոյտեր անհամար,
Որչափ առատ մահուան տարած հունձն առատ.
Այս մեղ համար պատանք գործող միշտ մակոկ
Ինչպէս շուտ շուտ կ'երթայ կ'ուզայ անողոր:

Պէտք է մեռնին, պիտի մեռնին և մարդիկ.
Այս է բնութեան անխախտ վճիռն ու կնիք.
Բայց չ'են մեռնիր մարդկութեան մէջ սերմանած
Գործն օգտակար և գաղափարն անմոռաց:

Դեռ կենդանի կ'ապրին իրանց գործերով,
Դեռ շատ ու շատ պիտի ապրին դարերով.
Եւ մարդկութիւնն երախտագէտ գոհունակ
Պիտի օրհնէ նոցա անմահ յիշատակ:

Այստեղ վախճան հանգրստարան աշխարհի,
Այս սուրբ ափունք դառն է անմահ մեր կեանքի.
Ուր որ նաև ես առօրեայ կեանքս կընքած,
Պիտի նընջեմ՝ մինչև զարթիմ նորոգուած:

Ես այլ նոյնպէս նման բոլոր մարդկութեան
Այստեղ մի կոյտ պիտի դառնամ հող կոխան.
Քար իմ պատկեր, քար ուրուական իմ դիմակ
Ապագային պիտի կանգընի յիշատակ:

Պիտի ամիշին, ցաւին մընան զարմացած,
Երբ իմ անուամբ տեսնեն այս քարը կանգնած.
Անշուք անզարդ և անքանդակ ճակատին
Ուր թէ գործերըս զարդ ու քանդակ լինէին:

Պիտի ճանչնան նոքա այն քարն ու ասեն,
Քար մ'ալ ահա աւելացաւ լեռներէն.
Աւաղ, ինչ շուտ մեղ կենակից և ծանօթ,
Այս մեր ընկեր կեանքը կընքեց համառօտ:

Բայց ո՞վ արդեօք, ո՞վ իմ անարդ սակրտուն
Պիտի յարգէ, մի քար կանգնէ իմ պատուին.
Ո՞ր լեռներէն, ո՞ր հողերէն, ո՞ր աշխարհ
Պիտի թաղուիմ ես, հայրենի թէ օտար:

Նոյն հողն է այս, նոյն խորք ու ծոց նոյն հողի.
Ուր վիճակուած իմ գերեզմանը լինի.
Այս մի միայն կը ցանկայի, կ'ուզէի,
Որ մնայի մահիցս յետոյ կենդանի:

Մեռած եմ ես, անշունչ դիակ հողի տակ,
Թէ գովելի չունիմ ոչ մի յիշատակ.
Չեմ ես մեռած, գեռ հողի տակ կենդանի,
Թէ կատարած եմ ես մի գործ յիշելի:

Ահա բաղմած այս քարերի ծայրերին
Մահն ինձ հրաւէր կուտայ խստիւ այս ժամին.
Ինչպէս թողում ծաղկած կեանքիս այս օրեր,
Այս սուրբ տեղին, ինձ սիրելի այս քարեր:

Կաց դու, ո՞վ մահ, կաց, սիրելիքս ես ողբամ
Ամեն քարի յանձնուած սէրն իրեն տամ.
Բանամ, յայտնեմ ես հանգերձեալ գաղտնիքներ,
Ճշմարտութիւնն ինձ թող պատմեն այս քարեր:

Մ. Պալեան.